

ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੀ ਸਥਾਨ ਬਦਲੀ (migration) ਦੇ ਕੀ-ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4: ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਦਿਓ।

ਜਾਂ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੋਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਓ।

ਸੈਕਸ਼ਨ -IV

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5: ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਪੈਰਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

04%02=08

PSLV ਤੇ GSLV, ਉਪਗ੍ਰਹਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਦਾਗਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ (ISRO) ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਾਕਟ ਹਨ। PSLV ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹਲਕੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ (1750 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਭਾਰ ਤੱਕ) ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਦਾਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸਰੋ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਵੱਧ ਭਾਰ ਦੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਦਾਗਣ ਲਈ GSLV ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਇਓਨੈਨਿਕ ਇੰਜਨ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਕਟ ਇਸਰੋ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। PSLV ਨੂੰ ਪੇਲਰ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਲਾਂਚ ਵਹੀਕਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਪਗ੍ਰਹਿਆਂ ਨੂੰ 600 ਤੋਂ 900 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਕਟ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਟੇਜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਠੋਸ ਰਾਕਟ ਇੰਜਣ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਤਰਲ ਰਾਕਟ ਇੰਜਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। GSLV ਨੂੰ ਜਿਓ-ਸਿੰਕਰੋਸ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਲਾਂਚ ਵਹੀਕਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਟੇਜਾਂ/ਤਹਿਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਸਟੇਜ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਇਓਨੈਨਿਕ ਇੰਜਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇੰਜਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੀ ਗਰੁਤਾ ਖਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧੱਕ ਸਕਣ ਦੀ ਅਥਾਹ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ GSLV ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ 2500 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਭਾਰੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਾਇਓਨੈਨਿਕ ਇੰਜਣ ਵਿੱਚ ਬਾਲਣ (ਆਕਸੀਜਨ, ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਆਦਿ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਤਰਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- (i) ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਲਾੜ ਏਜੰਸੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਛੋਟਾ ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਕੀ -ਕੀ ਹਨ?
- (ii) PSLV ਤੇ GSLV ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਹਨ?
- (iii) ਕ੍ਰਾਇਓਨੈਨਿਕ ਇੰਜਣ ਦੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ? ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਰਾਕਟ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

- (iv) ਭਾਰੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਰਾਕਟ ਵਿੱਚ ਬਾਲਣ ਵਜੋਂ ਕੀਤੇ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਸੈਕਸ਼ਨ -V

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ 8-8 ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 5-5 ਕਰਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

01%10=10

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-6 ਕੋਈ 5 ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਓ:

- (i) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸੋਂ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ
- (ii) ਬਠਿੰਡਾ ਤੇਲ ਰਿਫਾਨੀਨਰੀ
- (iii) ਸਿਆਚਿਨ
- (iv) ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹਿੱਸਾ
- (v) ਦੱਖਣੀ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪੀ ਭਾਰਤ
- (vi) ਸੁੰਦਰਬਨ ਡੈਲਟਾ
- (vii) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਿੰਨੂ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬਾ
- (viii) ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਥਾਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ -7 ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਕੋਈ 5 ਸਥਾਨਾਂ/ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਪਛਾਣ ਦੱਸੋ:

- (i)
- (ii)
- (iii)
- (iv)
- (v)
- (vi)
- (vii)
- (viii)